«Ilm — abadiy meros»

— intellektual ssenariy

22-mart — Mirzo Ulug‘bek tavalludi

9–11-sinflar uchun

Davomiyligi: 45–50 daqiqa

Bu ssenariy yuqori sinflar uchun intellektual bellashuv bo‘lib, 45–50 daqiqa davom etadi. Uch jamoa sanalar, shaxslar, ilmiy atamalar va fikr maydoni raundlarida kuch sinashadi; muxlislar uchun hisoblash savoli ham bor. Maqsad — Ulug‘bek merosini chuqurroq o‘rganish, dalil bilan fikrlash va nutq madaniyatini rivojlantirish. Savollarni o‘quvchilaringiz darajasiga qarab o‘zgartirishingiz mumkin.

Agar ssenariy foydali bo‘lsa, uni hamkasblaringiz bilan o‘qituvchilar guruhlarida ham ulashing. Bayram va tadbirlar uchun yana ko‘plab ssenariylarni baxtiyor.uz saytidan topishingiz mumkin.

Shu to‘plam sahifasi: https://baxtiyor.uz/mirzo-ulugbek-tavalludi-ssenariy/

«Senariylar to‘plami» bo‘limi: https://baxtiyor.uz/oqituvchilar-uchun-hamma-narsa/senariylar-to-plami/

«Ilm — abadiy meros» — intellektual ssenariy

MAQSAD

9–11-sinf o‘quvchilari o‘rtasida Mirzo Ulug‘bek hayoti va ilmiy merosi bo‘yicha intellektual bellashuv o‘tkazish. Tarixiy sanalar, shaxslar, ilmiy atamalar bilan ishlash, mantiqiy fikrlash va o‘z fikrini dalil bilan himoya qilish ko‘nikmasini rivojlantirish.

ISHTIROKCHILAR

Boshlovchi (tarix yoki astronomiya o‘qituvchisi), yordamchi boshlovchi (o‘quvchi), uch jamoa («Zij», «Sekstant», «Registon», har birida 5 nafar), hakamlar hay‘ati (3 ustoz), vaqt hisoblovchi, muxlislar.

JIHOZLAR

Ekran va proyektor, savollar taqdimoti, har jamoaga javob varaqlari va marker, sekundomer, qo‘ng‘iroqcha, ballar jadvali, sovg‘a uchun ilmiy-ommabop kitoblar.

TADBIR DAVOMI

45–50 daqiqa. Joy: akt zal yoki fan xonasi.

TADBIRNING BORISHI

Boshlovchi: Assalomu alaykum, hurmatli hakamlar, aziz bellashuvchilar va muxlislar! 1394-yil 22-martda tug‘ilgan Mirzo Ulug‘bek o‘z davrida ilm va davlatni birlashtira olgan kamdan-kam shaxslardan edi. Bugungi «Ilm — abadiy meros» intellektual o‘yinimizda uch jamoa uning hayoti va merosi bo‘yicha bilim sinashadi.

Yordamchi boshlovchi: O‘yin to‘rt raunddan iborat. Har raundda savolga 30 soniya beriladi. Javob yozma topshiriladi. Hakamlar qarori qat‘iy. Bir-birimizga hurmat bilan qaraymiz, muxlislar javobni aytmaydi.

1-RAUND. «SANALAR»

(Har to‘g‘ri javob — 1 ball.)

Boshlovchi: Birinchi savol. Ulug‘bek Samarqandda boshqaruvni qaysi yildan boshlagan?

(Javob: 1409-yil.)

Boshlovchi: Ikkinchi savol. Samarqand Registonidagi Ulug‘bek madrasasi qaysi yillarda qurilgan?

(Javob: 1417–1420-yillar.)

Boshlovchi: Uchinchi savol. Rasadxona qurilishi qaysi yillarda olib borilgan?

(Javob: 1424–1429-yillar.)

Boshlovchi: To‘rtinchi savol. Rasadxona qoldiqlari qaysi yilda topilgan?

(Javob: 1908-yil.)

2-RAUND. «SHAXSLAR»

(Ta‘rif o‘qiladi, jamoa shaxsni topadi. Har javob — 2 ball.)

Boshlovchi: Ulug‘bekning ustozi va hamkori, «Rumiy» taxallusi uning kelib chiqishini — Kichik Osiyodan ekanini bildiradi.

(Javob: Qozizoda Rumiy.)

Boshlovchi: Matematik va astronom, o‘nli kasrlar bilan hisoblashni rivojlantirgan, «Hisob kaliti» asari muallifi, rasadxonaning birinchi rahbarlaridan.

(Javob: G‘iyosiddin Jamshid Koshiy.)

Boshlovchi: Ulug‘bekning shogirdi, «Zij»ni yakunlashda qatnashgan, keyinchalik Istanbulda ilm tarqatgan olim.

(Javob: Ali Qushchi.)

Boshlovchi: Rasadxona qoldiqlarini topgan va vasiyatiga ko‘ra o‘sha joyda dafn etilgan arxeolog.

(Javob: Vasiliy Vyatkin.)

3-RAUND. «ATAMALAR»

(Atamaning ma‘nosini bir jumlada tushuntirish kerak. Har javob — 2 ball.)

Boshlovchi: Zij.

(Javob: astronomik jadvallar va hisoblash qoidalari to‘plami.)

Boshlovchi: Sekstant.

(Javob: osmon jismlarining balandligini o‘lchaydigan yoy shaklidagi asbob; Ulug‘bek sekstanti ulkan va yerga o‘yib qurilgan.)

Boshlovchi: Meridian.

(Javob: shimoldan janubga o‘tadigan tasavvuriy chiziq; Ulug‘bek sekstanti shu chiziq bo‘ylab o‘rnatilgan.)

Boshlovchi: Yulduz yili.

(Javob: Yer Quyosh atrofini yulduzlarga nisbatan to‘liq aylanib chiqadigan vaqt. Ulug‘bek uni 365 kun 6 soat 10 daqiqa 8 soniya deb hisoblagan, bu hozirgi qiymatdan bir daqiqaga yetmaydigan farq qiladi.)

QIZIQARLI DAQIQA. «HISOBLAB KO‘R»

Yordamchi boshlovchi: Muxlislar uchun savol! Ulug‘bekning yil uzunligi bugungi hisobdan taxminan 58 soniya farq qiladi. Agar shu xato har yili qo‘shilib borsa, 100 yilda qancha bo‘ladi?

(Javob: taxminan 5800 soniya, ya‘ni 1 soat 37 daqiqa atrofida. To‘g‘ri javob bergan muxlisga rag‘bat beriladi.)

4-RAUND. «FIKR MAYDONI»

(Har jamoaga bitta mavzu beriladi. Tayyorgarlik — 2 daqiqa, chiqish — 1,5 daqiqa. Hakamlar mantiq, dalil va nutq madaniyatini baholaydi, maksimal 5 ball.)

Boshlovchi:

«Zij» jamoasiga mavzu: «Hukmdor olim bo‘lishi davlatga foydami?»

«Sekstant» jamoasiga mavzu: «Nega Ulug‘bek rasadxonani yer ichiga qurdirgan va bu bizga nimani o‘rgatadi?»

«Registon» jamoasiga mavzu: «Bugungi o‘quvchi uchun Ulug‘bekdan qaysi fazilat eng zarur?»

(Jamoalar chiqish qiladi. Masalan, «Registon» jamoasi vakili:)

«Registon» vakili: Bizning fikrimizcha, eng zarur fazilat — xatoni tan olish va tuzatish. Ulug‘bek jadvallarini qayta-qayta tekshirgan, shuning uchun ular asrlar osha ishonchli bo‘lib qoldi. Bugun ham imtihonda, loyihada, hatto ijtimoiy tarmoqda ma‘lumot tarqatishda shu fazilat kerak: tekshir, keyin ishon.

(Hakamlar baholaydi.)

Yordamchi boshlovchi (she‘r):

Elu ulus baxtin ko‘zlab jang-jadal emas,
O‘t yoqdingiz ilmu fanning manqallariga.
Olam ahli hali-hanuz aylagay havas,
Qadim “Ziji Ko‘ragoniy” jadvallariga.

Samarqandu Buxoroyu hur G‘ijduvonda,
Siz qurdirgan madrasalar hamon nur sochur.
Siz rahnamo bo‘lgan o‘shal ilmu irfondan –
Turon zamin sayqal topib, yashnab gul ochur.

(Zikrilla Neʻmat, «Mirzo Ulugʻbek» sheʻridan)

YAKUN

Boshlovchi: Hakamlar soʻzi.

(Hakamlar raisi natijalarni eʻlon qiladi. Gʻolib jamoa, «Eng yaxshi notiq» va «Eng aniq hisobchi» nominatsiyalari taqdirlanadi. Barcha ishtirokchilarga sertifikat beriladi.)

Boshlovchi: Aziz oʻquvchilar! Mirzo Ulugʻbek «ilm — abadiy meros» ekanini oʻz hayoti bilan isbotladi. Uning jadvallari besh asrdan keyin ham oʻrganilmoqda. Sizning bugungi bilimingiz ham ertangi kashfiyotning birinchi gʻishti boʻlsin. Mirzo Ulugʻbek tavalludi muborak!